8725

శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

రసికజన మనోరంజకంబగు

పుష్పబాణవిలాసంబను.

నీగ్రంథంబు

ఉభయభాషాభూషణుండును సకల సుకవి

నికరవిధేయుండునగు,

బిరుదరాజ శేషాద్రిరాజుచే రచింపఁబడి

యందుకుసరియైన మూలంబునందలి శ్లోకముల

తోడనుఁ నవతారికతోడను

సరసాగ్రేసరులగు

రాజాశ్రీవెలుగోటి, ముద్దుకృష్ణ యాచేంద్రబహాద

ర్వారి యనుజ్ఞవలన

వెంకటగిరిలో

శ్రీకాశీవిశ్వనాథ ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

౧౮౯3-వ స॥ డిసంబరునెల.

శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

రసికజన మనోరంజకంబగు
పుష్పబాణవిలాసంబను.

నీగ్రంథంబు

ఉభయ భాషాభూషణుండును సకల సుకవి

నికరవిధేయుండునగు,

బిరుదరాజ శేషాద్రిరాజుచే రచింపఁబడి

యందుకుసరియైన మూలంబునందలి శ్లోకముల

తోడను నవతారికతోడను

సరసాగ్రేసరులగు

రాజాశ్రీవెలుగోటి, ముద్దుకృష్ణ యాచేంద్రబహద

ర్వారి యనుజ్ఞవలన

వెంకటగిరిలో

శ్రీకాశీవిశ్వనాథ ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

౧౮౯3-వ స॥ డిసంబరునెల.

౬౨.

తే. గీ॥ శ్రీల వెలుఁగొందు రాజగోపాలకృష్ణ ।
భూమివిభునకుఁ బ్రీతిగాఁ బుష్పరాణ ।
విలసనంబును జెఱుఁగింపఁ గడఁగినాఁడ ।
రసికసుకవీంద్రులకుఁ జిత్తరంజకముగ ॥

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

పుష్ప బాణ వి లా స ము.

శ్లో॥ కుశలహాటకచేలతటిద్ద్యుతిః । ప్రమదదాయిగళస్వనగర్జితః । రుచిరనంద కుమారకవారిదః । కిరతుమయ్యతులంతుకృపారసం.

శ్లో॥ శ్రీమద్గోపవధూస్వయంగ్రహపరిష్వంగేషుతుంగస్తన
వ్యామర్దాద్గళితేపిచందనరజస్యంగేవహన్సౌరభం।
కశ్చిజ్జాగరజాతరాగనయనద్వంద్వః ప్రభాతశ్రియం
బిభ్రత్క-మపివేణునాదరసికో జారాగ్రణీఃపాతువః॥

ఉ॥ లీలనుగోపికల్గవుఁగిలింపఁ దదుచ్చకుచాళిఁ దాఁకుచుం।
గాలనలందినట్టిసిరిగందము రాలినసౌరభాంగుఁడై । క్రాలుచు

జాగరారుణిమకన్గవమీఱఁబ్రభాతసద్రుచిం। దాలిచివేణునాద
కలనం దగుజారుఁడు మిమ్ముఁబ్రోచుతన్.

అ॥ కృతికర్త యీగ్రంథాదియందుఁ గావ్యలక్షణాను
సారంబుగ శ్రీకృష్ణదేవరూపమంగళాకారవస్తునిర్దేశమును నా
శీఃప్రయోగంబునుఁగావించె. (౧)

శ్లో॥ భువనవిదితమాసీద్యచ్చరిత్రంవిచిత్రం
సహయువతిసహస్రైఃక్రీడతోనందసూనోః।
తదఖిలమవలంబ్యస్వాదుశృంగారకావ్యం
రచయితుమనసోమేశారదాస్తుప్రసన్నా॥

ఉ॥ ఎల్లజగంబులంజనుల కెంతయునబ్రముగాఁగఁబల్కు
రా। గొల్లపొలంతులంగలిసి కోరిక నాడినకృష్ణునృత్తిరం। బె
ల్లుచునిప్పుడీకృతిరచింపఁగఁబూనిననాకునబ్జభూ। వల్లభ మైఁ
భారతి కృపామతితోడఁబ్రసన్నయయ్యెడిన్.

అ॥ ఈకవి తానొర్చంగడంగిన కబ్బంబు నిరంతరాయ
బుగఁబరిసమాప్తినొందించుట కుపకరణంబుగసరస్వతీప్రసా
దంబునుఁగోరె. (౨

శ్లో॥ కాంతేదృష్టిపథంగతేనయనయో రాసీద్వికాసోమహాన్
ప్రాప్తేనిర్జనమాలయంపులకితా జాతాతనుస్సుభ్రువః
వక్షోజగ్రహణోత్సుకేసమభవత్సర్వాంగకంపోదయః
కంఠాలింగనతత్పరేవిగళితా నీవీదృఢాపిస్వయం॥

ఉ॥ కాంతుఁడుగానరాఁగనువి కాసముగల్గెనుగన్నుదోయికే। కాంతగృహంబుఁజేరఁబుల కల్గిఁయించెను మేననెల్లఁజ। న్వంతులువట్టఁగాఁదలఁచి నవ్వడఁకెచ్చెను గౌఁగిలింపనా। వంతదలంపనీవిదృఢమయ్యుఁ దనంతనెజారెనారికిన్.

అ॥ ఇందు నాయికా నాయకులు పరస్పర యోగంబునకుఁ జిరకాలంబు మోహంబుచేబరితపించుచు నొకానొకసమయంబున నిరుపురకు నేకాంతస్థలంబుదటస్థించిన దర్శనసామీప్యస్పర్శనోద్యోగాదులచేఁ గలిగిన వారిచేష్టలు వర్ణింపఁబడియె. (3)

శ్లో॥ మాందూరాదరవిందసుందరదర స్మేరాననాసంభ్రమ
ద్రాగుత్థాంగఘనస్తనాంగణగళచ్చారూత్తరీయాంచలా।

ప్రత్యాసన్న జనప్రతారణపరా పాణిం ప్రసార్యాంతికే
నేత్రాంతస్య చిరం కురంగనయనా సాకూతమాలోకతే ॥

ఉ॥ అంగన కన్నులన్నిలిచి యాస్యమునం జిఱునవ్వు గ్రాల
ను। తుంగకుచద్వయంబుపయి దువ్వలువించుక జారుచుండఁ
గాఁ। జెంగిటివారి వంచనముఁ జేయుచుఁ గంటికడన్ గరంబుఁ
జే। రంగదియించి నన్ను సుచిరమ్ముగఁ జూచెడిఁ గోర్కి దా
జిలన్.

అ॥ ఇందొక ప్రౌఢయగు పరకీయ దానికిఁగల ప్రేమనం
గ చేష్టితములచేఁ దనకుఁ దెలిసి మరులుకొల్పెనని నాయకుఁ
డనుఁగు జెలికానికిఁ జెప్పినరీతి వర్ణితంబయ్యె. (౮

శ్లో॥ నీరంధ్రమేతదవలోకయమాధవీనాం
మధ్యేనికుంజసదనంచ్యుతపుష్పకీర్ణం।
కుర్య్యర్య్యదీహమణితానివిలాసవత్యో
బోద్ధుంనశక్యమబలేనినదైఃపికానాం ॥

ఉ॥ బేలరొ చూడుబండిగురు విందలకుంజము నందుః
ష్పము। లాలిలమనోహరంబగు మరాజిలునీ విజనస్థలంబున

బోలఁగఁ గామినుల్లకోశ ముల్లసింప నెఱుంగ నెవ్వరుం । జాలరు గండుకోయిలలు సారెకునూరక కూయుచుండుటన్.

అ॥ ఇందొక యారామ సంకేతంబునఁ బుష్పాపచయ వ్యాజంబున మెలంగు నాయికకు క్రీడించుటకనుకూలంబగు మరుగుచోటునగపడమి మత్తామ ప్చట స్మరతంత్రంబులొనర్చుట యొరు లెఱుంగుదురో యని దానిమనంబుననుండు శంక దొలంగింప నాయకుం బాడిన విధంబభివర్ణితంబయ్యె. (౫)

శ్లో॥ దష్టంబింబఫియాధరాగ్రమరుణం పర్యాకులో ధావనా
ద్ధమ్మిల్లస్తిలకం శ్రమాంబుగళితం భిన్నా తనుః కంటకైః।
ఆఃకర్ణజ్వరకారికంకణఝణత్కారం కరాద్భూన్వతీ
కిం క్షామ్యస్యటవీశుకాయకుసుమాన్యేషా న నాద్యాగ్రహీత్॥

చ॥ కెరలెడుబింబ మంచుగొఱికె జిగిమోవిని గొప్పు వీడెబ । ల్బరుగునబొట్టు చెమ్మటఁగలంగుచుజారెను మేనుముండ్లఁ జేఁ । బఱియలు వాసెనోసి చెవి వ్రయ్యఁగ గాజులు మ్రోఁగఁజిల్కకై । తిరిగెడవేల పువ్వువిత తిన్నఁగిహించెన నాఁడయీ వనిన్.

అ॥ ఇందొక నాయిక చెలికత్తెలతోఁ బుష్పంబులు గోయుటకై యుపవనంబుసొచ్చి మంచిపూవుఁదెరువుపరికించు నపదేశంబున చెలిమిచేఁడియుల మొఱంగి దూతికతోఁడ నొక జారనాయక సంకేతంబుఁజేరియందాతనితోఁడ రతిసమ్మర్దనసుఖంబులనుభవించుతఱినచ్చటచ్చటపూవులుండుతావులరయుచు క్రమక్రమంబుగ నటకుంజేరిన దాని యాఁడుబిడ్డంగాంచి సంకేతంబున రతిసుఖవర్తినియగు నాయికకాడు బిడ్డరాక యెఱుకపడుటకును తదనంతరసమయంబున నాయికమేనఁదోఁచుజారపురుషరచిత దంతనఖక్షతాదులగు చిన్నెలు వనంబున గ్రుమ్మరుటవలనఁ గలిగినవని యాయాఁడుబిడ్డకు దోఁచుటకునుసమయోచితంబుగగావలిదూతికపలికిన తెఱంగునుగవివర్ణించె()

శ్లో॥ బిభ్రాణాకరపల్లవేనకబరీమేకేనపర్యాకులా

మన్యేన స్తనమండలేనిదధతీస్రస్తందుకూలాంచలం।

ఏషాచందనలేశలాంఛితతనుస్తాంబూలరక్తాధరా

నిర్యాతిప్రియమందిరాద్రతిపతేస్సాక్షాజ్జయశ్రీరివ ॥

చ॥ చెదరినకేశపాశమొక చేతభరింపుచునొక్కచేత నా।

నడవులజారుపయ్యెద స్తనంబులఁ జేర్చుచు వీటికారుణం । బోద
వినమోవితోఁ జిటిలియూడెడిగంధపుపూతమేనితో । నిదెయొ
కబోటిమారువిజయేందిరనాఁ బ్రియునిల్లువెల్వడెన్.

అ॥ ఇందొక నాయిక తన నాయకునితోఁ రేయంతయుఁ దనివిదీర మదనతంత్రంబులసుఖించి యుషఃకాలంబున విటు నింటనుండి వెలువడి రాఁగా దానిఁజూచి తదంగంబులఁ దోఁచు రతాంత లక్షణంబులను చేష్టలను గొనియాడుచు నొక జారపురుషుఁడు మఱియొక జారునితోనుడివినవడు వుగ్గడింపంబడియె. (౨)

శ్లో॥ కాంతోయాస్యతిదూరదేశమితిమేచింతాపరంజాయతే
లోకానందకరోహిచంద్రవదనేనైరాయతేచంద్రమాః।
కించాయంవితనోతికోకిలకులాలాపోవిలాపోదయం
ప్రాణానేవహరంతిహంతనితరామారామమందానిలాః॥

చ॥ పతిపరదేశమేగునని వంతజనించెడునిప్పుడాజగ । ద్ధి
తుఁడగుచందురుండుకడు ద్వేషముఁబూనెడుఁ గోకిలధ్వను ।

ప్రేమరతంబాపినాకతివి లాపమొనర్చెడు నిష్కుటానిల । ప్ర
తతి సౌమ్యతన్విడిచి ప్రాణముల న్హరియించెడుం జెలీ.

అ ॥ ఇందొకనాయిక తనప్రియుం డొకయక్కఱతో పర
దేశయాత్ర సేయ సమకట్టు టెఱింగి మనంబునందు మిగులం
జింతించి తన చెలికత్తెయతో నాయకుం డెడఁబాయెనచో భవి
ష్యత్కాలంబునం దనకుం గలుగంబోవు దురవస్థలం గూర్చి
యిట్లు వచించిన చందంబు నుడువంబడియె. (౮)

శ్లో॥ నవకిసలయతల్పం కల్పితం తాపశాంత్యై
కరసరసిజసంగాత్తే వలం మ్లాపయంత్యాః ।
కుసుమశరకృశానుప్రాపితాంగారతాయా
శ్శ్వసితపరితాపం కోవదేత్కోమలాంగ్యాః ॥

చ॥ నవముగఁదాపశాంతికినొనర్చినపల్లవశయ్యమీఁదఁగే ।
ల్సరగదియుంచిదానిసతి గాఢముగాఁగమలించుచున్నదో । భ
ళిరగాఁగనిప్పయిన భామినిభూరిశరీరతాపమున్ । శివశివ
నప్పుడిట్టిదని చెప్పఁగ నేర్చునె బ్రహ్మగాఁ గలుగున్.

అ॥ ఇందు మనోహరుండగు నాయకుఁడు తనప్రియుఁద న్నుఁ జేరరాకుండుటచేఁ బలువలకాఁకలం గలంగుచుండు నాయిక యవస్థనుఁ గూర్చి దాని బోటికత్తియ యొక్కతె మఱియొక్కతుకతో వక్కాణించినవిధంబు నిగదితంబయ్యె. (౯)

శ్లో॥ శేతే శీతకరోంబుజే కువలయద్వంద్వాద్వినిర్గచ్ఛతి
స్వచ్ఛామౌక్తికసంహతిర్ధవళిమా హైమీంలతామంచతి
స్పర్శాత్పంకజకోశయోరభినవాయాంతిస్రజఃక్లాంతతా
మేషోత్తాపపరంపరామమసఖేయాంత్రాంస్త్వహంకృంతతి॥

ఉ॥ తమ్మిఁబరుండెఁ జందురుఁడు తారకసమూహము వుట్టెఁ గల్వలం । దిమ్మగు హేమవల్లిఁ దెలుపెల్లెడ మించెను బంకజాతకో । శమ్ములఁదాఁకి పూల్యములు స్రగ్గెను పల్లవపత్త్రి యిట్టిదా । కుమ్మడి నా ప్రయాణమున కోర్వక విఘ్నముఁ జేసెనెచ్చెలీ.

అ॥ ఇందుఁ దొలుత ప్రయాణనిశ్చయంబుఁ గావించి తనచెలికానికిం జెప్పియుండి తత్కాలంబు కడచినవెనుకమగుడంగనుపట్టి నాసంగడికాఁడు ప్రయాణంబేల విరమించితివని

పడుగ మన్నాయికాసందర్శనకాలంబునఁ దానికిట్టిదుర్దశ
కలుగుటవలననే వెలువడనైతినని నాయకుఁడుజెప్పె.(౧౦)

శ్లో॥ దూతీదంనయనోత్పలద్వయ మహో తాంతంనితాంతంతవ
స్వేదాంభఃకణికాలలాటఫలకేముక్తాశ్రియంబిభ్రతి।
శ్వాసాఃప్రచురీభవంతినితరాం హాహంతచంద్రాతపే
హంతాయాతావశాద్య్వధామమక్ర తేశ్రాన్తాసికాన్తాకృతే॥

చ॥ ఉరువుగవాడెనీదునయ నోత్పలయుగ్మము ఫాలవీధి
౦। బొరసినస్వేదబిందువది ముత్తెపుకాంతినిఁ బూనెనూరు
। ల్పరఁగెడుమిక్కుటంబుగను బాయకవెన్నెలలోన సా
సుం। దరినెఱమూతి నాకయివ్వ ధాశ్రమమందితె రాకపో
౭౯.

అ॥ ఇందొక నాయికపంపఁగా నాయకుని వెంటఁబెట్టు
ని రానరిగి యతనితో సురత తంత్రంబుల సుఖించి వచ్చి
పతని యనాగమన హేతువును గపటంబుగ నెఱుకపఱిచిన
గాతింబరికించి దానియంగంబునందలి రతిశ్రమవలని గురు
లుగనుంగొని యీతాపిక స్త్రీయు పోయిన కార్యఫలంబును

తానే యనుభవించివచ్చినదని నాయికమనంబునకుఁ దోఁపఁగా నదియగ్గలంబగునేవజనించియు దానిని బయలుపఱచకుండ గుప్తగోపయయి యాకుంటెనకత్తెయతో హితోపలాల నావాక్యంబులు వలికినవిధంబున తాఁకినాఁడుట యుగ్గడింపఁబడియె. (౧౧)

శ్లో॥ అధివసతిపాసం తేమర్త్యకామాదురంతే
నవకిసలయతల్పం పుంసతాంగారకల్పం।
విరహమసహమానాచక్రవాకీసమానా
చకితవనకురంగీలోచనా కోమలాంగీ॥

చ। సరగవియోగమోహనక జక్కవముద్దియ కుద్దియైవనో। ర్వరిభగవోఁదియున్నమృగి భంగినిజూచెడి కోమలాంగితాఁ। బరఁగువసంతకాలమునఁబ్రాణములన్విడనిప్పప్రోవుతో। సరియగుచున్న క్రొన్ననల శయ్యపయి న్వసియించె నెచ్చెలీ.

అ॥ ఇందొకనాయిక విరహిజనమానస మదనమాయాసంతమునంబగు వసంతసమయంబున నాపతాని విరహాతాప

బునోరువంజాలక పరితపించుచు నుపిన విభ్రమావస్థలం జెం
ది పదియవయవస్థ ప్రాపింపం గనుకించుచున్నం జూచి దాని
చెలికత్తియ మఱియొక సకియతో శోకావేశంబునం బలుకు
విధంబు చెప్పంబడియె. (౧౨)

శ్లో॥ నైష్ఠుర్యంకలకంఠకోమలగిరాంపూర్ణస్యశీతద్యుతే
స్త్రిగ్ధత్వంబతదక్షిణస్యమరుతో దాక్షిణ్యహానిశ్చతాం ।
స్మర్తవ్యాకృతిమేవకర్తుమబలాం సన్నాహమానన్యతే
తద్విఘ్నక్రియతేతృణాదిచలనోద్భూతైస్స్వదాస్తిభ్రమైః॥

ఉ॥ పైకరవంబునిష్ఠురత పూర్ణ చంద్రుని తీక్ష్ణభావ
ముం । బ్రాకటదక్షిణానిలు కృపారహితత్వము దానిప్రాణ
ము। లోకడఁ బట్టసన్నహన మొంచెచరించుఁ దృణాదికంపము।
ల్చేకురనీవువత్తువని చేడియజీవముఁ దాల్చి నీయెడన్.

అ॥ ఇందు నాయకాగమన కాలయాపనమును సైపలే
ని నాయికవలన నియమింపఁబడిన దూతిక నాయకుని చెంత
కుంజని యతనితోఁ బ్రియయొక్క తాత్కాలికావస్థనుఁ గూ
ర్చి చెప్పినవిధంబు బలుకంబడియె. (౧౩)

శ్లో॥ సాప్రేమాకులలోచనే విగళితన్యస్తంశలాకాంజనం
తీవ్రంనిశ్వసితంనివర్తయనహాస్త్యాంత్యంతికంతేప్రియః ।
తత్పేమాలుకకోమలాంగితనుతాంహంతాంగరాగోజ్ఝితే
నాతీతోదయితోపయాననసమయోపహాస్యాన్యథామన్యథాః ॥

ఉ॥ కన్నుల నీరునించకుము కాటుకజారును వేఁడియు
ర్పులం । బన్నకునిల్పుమీకుసుమ మాల్యములెల్లనువాడిపోవు
నీ । వెన్నఁగశయ్యపైఁబొరలెదేటికి గందపుపూఁతరాలునీ ।
కన్నెమగండురాఁగలఁడు పైఁడలివేఱుగనెంచఁబోకుమీ.

అ॥ ఇందొకనాయిక తననాయకునకు మిగుల నుల్లాస
బుఁగల్పించుటకుఁ జక్కఁగ నలంకరించుకొని శయ్యావమం
రంబుఁజేరి నాయకుని రాక కెదురుచూచుచుండఁగా నాత
యాగమనంబునకుఁ గాలవిలంబమగుచో నిఁక రాఁడనినిశ్చ
యించి వగలఁబొగులుచున్న నాయికను జెలికత్తియ యూఱ
డించి పలుకువిధంబు నుడువంబడియె. (౧౬

శ్లో॥ కాచిత్సర్వజనీనవిభ్రమపరామధ్యేసభామండలం
లోలాక్షీభ్రువిసంజ్ఞయావిదధతీమాత్యాసహాభాషణం

అక్ష్ణోరంజనమంజసా కిశమః విన్యస్య వక్షోజయో
స్థూలంభావుకయోస్థితంమణిసరంచేలాంచలేనహ్యధాత్ ॥

చ॥ చెలియలమూఁకమధ్యమునఁ జేరినచేడియ నేర్పుమీ
ఱఁగ । చలమగుకంటిసన్నబొమ సన్నలదూతికఁ బల్కరిం
చుచుఁ । గలయఁగఁగన్నుదోయి వడిఁ గాటుకనించి కుచద్వ
యంబుపై । వెలిగెడురత్నహారమును వేగ మొకప్పెఁబయంట
గొంగునన్.

అ॥ ఇందొకప్రౌఢయగు జారనాయిక చెలికత్తియల నడుమనుండు సమయంబున తనసమాగమంబున కనువగు సమయంబరసిరమ్మని విటనాయకుండంపిన దూతిక రాఁగాఁ దోడి చేడియల కెఱుకపడకుండ దానితో నాతని రాక కుచితంబగు వేళను గనుసన్నలచేతను చేష్టలచేతను దెలుపుచు జరపు ప్రసంగచాతుర్యంబు నిగదితంబయ్యె. (౧౫)

శ్లో॥ జిష్ణుత్యాననమిందుకాంతిరధరంబింబప్రభాచుంబతి
స్నిగ్ధంవాంఛతిచారుపద్మముకుళచ్ఛాయావిశేషస్తనౌ
లక్ష్మీఃకోకనదస్యశైలతికరావాలంబ్యకించాదరా
దేతస్యాస్సుదృశఃకరోతిపదయోస్సేవాంప్రవాళద్యుతిః ॥

చ॥ వదనమునూర్ధ్వనున్నిధువివన్నియబింబము డాలుము
న్నిపుల్ వ్రిదవిఁజనుల్ స్ఫురించునః నీమఁకుళోజ్జ్వలభావిశేషముల్ ।
పదుపఁగఁగేలుపట్టుకొని కోకనదప్రభ యూడుచుండునీ । సుదతి
బాడసేవనము సొంపుగఁ జేయుఁ బ్రవాళకాంతియుఁ ॥

టీ॥ ఇందొక యోజనస్త్రీయగు కామిని మేనిచక్క దనంబును గని దానిపై మెండగు వలపు సందడింపఁగాఁ దన మోహంబును మనంబున నిలుపఁజాలక యొకసరసుఁడు నిజసఖునితో చమత్కారంబుగఁ దాని సొబగును వర్ణించి చెప్పిన పద్యంబు పలుకఁబడియెం. (౧౬)

శ్లో॥ దూతిత్వమాసృతమహోనిఖిలం మదుక్తం
నత్వాస్త్రిపతిహితప్రవణాత్రిలోకే ।
కాంతాసిహంతన్యమహాంగితామదర్థం
సిద్ధ్యంతిరుద్రాసకృన్నివినాశ్రమేణ ॥

ఉ॥ చెప్పినకార్యమంతయును జేసితి దూతిరో లేదు ధాత్రి
లో । మెప్పుగ నాహితార్థులకు మేలొనరింపఁగ నీసమానవీ । వి

ప్పుడుమన్మిమిత్తముగ నేగికడునెవ్వెతలందితివిగదా! నీయిట్టి
లకుప్పకష్టముల కోరువవలసినఁబుణ్యమున్నదె.

అ॥ ఇందొక నాయిక తననాయకునియందుఁ బొలయలుకఁజే
మనంబునఁగోపించి తనకడకుం దోడ్కొనిరమ్మని నాయకునికడకుం బంపినట్టి
దూతికఁ బంచిన నది పోయి తన చక్కఁదనముచేతను యౌవనగ
ర్వుచేతను నాయకునిఁ దనవశముచేసికొని దానితో రతిసలిపి తనకేఁ
గూడివచ్చి నీసందేశంబు నెఱవేర్చివచ్చితినని పలుకఁ
గా దాని యప్పటియునికిం గాంచి దానినాయకుని స్వప్రయో
జన నిర్వాహకత్వంబు నెఱింగి మనసులోననె సంతోషించి కోపం
బునుఁగప్పికొని దూతింగూర్చి యాడినదియని పలుకుటను హేతువయి నా
యిక వాక్యము తాత్పర్యంబు వక్కాణంబడియె. (౧౬)

శ్లో॥ నబరీభరీతికబరీభరేభ్రంశో నచపీకకీటిపద్మాగనాగ్రే విభ్రమం।
విజరీహారీతినపుటేవమిత్ర్వా హోవివకేపరీతీన దానిప్రియుం ప్రియాం॥

ఉ॥ క్రొమ్ముడియందుఁబూసరులు గూడుకుదీఁయయు నెంతి
దేమిటా। నెమ్మొగ మందముగ నుండెను నీ గురుబలిడు దేవినే

డక్కుంబూ । ర్ణస్వప్నసుబోలెనా యుమటరాగిలియాడదిదేమినా
దుష్టై । నిష్పహీమంతుప్పున్న నచియింపదదేమిమదేభగామినీ.

అ॥ ఇందొక నాయిక తనకొడుకు నాయకుండు రాఁగాఁ జెలి
కత్తియలాత్తనిస్సై నేరములు వెట్టియుండుటచేఁ గోపోద్దీపనం
బు మనంబునఁ బూనఁగోనఁగా నలంకార వివర్జితయై యూద
రింపమిఁగని చింతాకులుండై దానికోడి చేడియలయం దొ
క్కటికత్తో నానాయకుండు పలికినవిధంబు వర్ణింపంబడియె ()

శ్లో॥ గాఢాలింగనసంగచుంబనకుచస్పర్శాదిలీలాయితం
సర్వంవిస్మృతమేవవిస్మృతవతో బాలేక్షితేభ్యోభయాత్ ।
స్వప్నేస్వప్నఘనాసుఖోత్కటతమస్తత్రాపినాతివ్యథా
యత్తత్ప్రసన్నముఖ్యభావసంభ్రమంతేనైవమేభృశం ॥

చ॥ ఖిలజనక్షితిగాఢమునగఁ గాఁగిటఁజేర్చుటగండచుంబ
నం । బులుఁగుచ మర్దనంబులను పుణ్యము విస్మృతమయ్యె
నాంతోటిక । బోలుపుగ మాటలాడుటయు భోయెనదైన

ను నేనుచింతిల । న్గలికిరో నీదుదర్శనమె కామికి నేఁ డెవలో నగుం దెదఁ.

అ॥ ఇందు రూపరేఖావిలాసాదులచేఁ దనుబుఁబొంచియా లింగనాదులకు లోఁబరచి కొంతకాలంబు గూఢంబుగ రమియింపఁ దాని నెఱింగినసఖులు పురాకాంతను నిందింపుచుండ సంభోగంబునకు ననలేనిసమయంబబ్బినపటికి మనోరథసూచకంబులగు చతురభాషణంబులఁ దనివినొందుచుండనా మేలునకుచూపోపక యేపగొనువారివలనిభయంబునఁ గరసన్నాపాదులం దవ్యజించి నేత్రానందంబుగ నొండొరులఁ జూచికొనుటయుం గూడ మానుకొనియుండఁగాఁ గొంతకాలంబునకు దైవికంబున నొకదివసంబున నొకరహస్యస్థలంబున తటాలున నెదురుపడిన జారిణిం జూచి జారనాయకుఁడు ఖేదాకులుఁడై పలికినవిధంబు వర్ణింపఁబడియె. (౧౯)

శ్లో॥ యాచంద్రస్యకళంకినో జనయతిస్మేరాననేనత్రపాం
వాచామందిరకీరసుందరగిరో యాసర్వదానిందతి।

నిశ్వాసేనతిరస్కరోతికమలా మోదాన్వితాన్యానిలాన్
సాహైవరసాత్త్వయావిరహితా కాంచిద్దశాంనీయతే॥

చ॥ నలు పెక్కుపాల్చుచు జాబిలికి నవ్వుమొగంబున సిగ్గుగొల్పుచున్। బలుకులచేత గేహశుకభాషలమాటికి నీసడించుచున్। జలరుహసౌరభానిలుని శ్వాసమునం బొరిధిక్కరించునా। నెలంతుక నీవు పాసినవె నేఁడొక దుర్దశఁ గూడెన్ నీసునన్.

అ॥ ఇందొక నాయిక నాయకుం డేకారణంబుననో యొకరేయి తనయింటికిరా మసలిన యంతమాత్రమునకే విరహసంతాపంబు నోర్వఁజాలక తనదూతిక నతని పాలికిం బంపఁగా నదిపోయిచేరి నాయకునితోఁ బలికిన చందంబు వర్ణింపఁబడియె. (౨౦)

శ్లో॥ తన్వీసాయదిగాయతిశ్రుతికటుర్వీణాధ్వనిర్జాయతే
యద్వ్యావిష్కురుతేస్మితానిమలినైవాలక్ష్యతేచంద్రికా।

ఆ_ర్త్రిస్థానమనో త్పలంబు [illegible] స్త్వ [illegible] త్త్వా
స్తస్యాక్షి శ్రీవల్లోక్య తేయది [illegible] నా ॥

చ॥ వనిత [illegible] త్రిపాసిన [illegible] చి [illegible] సాగర [illegible]।
చనుసిసువంత నక్ష [illegible] యు స్త్రీనంగ [illegible] తగుణ।
గనుగవ్రమో [illegible] జాడిదోం
చుంప । త్రినుసచి జూచుచో మొ [illegible] తో [illegible] మస్తు కి
నంబనుణ.

అ॥ ఇంద్రో [illegible] దాని
సై మోహ [illegible] కి [illegible] శ
ద్యంబులను తన ప్రియు [illegible] సిడిన [illegible] సంపం
బడియె. (౨౧)

శ్లో॥ సత్యంతద్యదవో చథా మమమహో [illegible] త్వదీయాదితి
త్వం ప్రాప్తోసి విభాతవసనదనం [illegible] కామోయతః।
రాగంకించభిభమిః నా [illegible] దితం

నిద్రాజాగరజం లలాటఫలకే లాక్షారసాపాదితం॥

టీ॥ [illegible] జము [illegible] ముకుంటును నా ముఠాగ [illegible] యంబున నిందురాఁగఁ [illegible] కుచిరసరాగమిచేయు [illegible] జాగరరాగముఖులకు। [illegible] నీయలక్తక [illegible] ఫాలమునందుఁ దాల్చెదా.

॥ కేయాంశము [illegible] గూఢి మదన తంత్రంబుల ననుభవించి [illegible] వచ్చిన మనోహరుంగని తదీయ [illegible] ములక్షణంబులు [illegible] లికంబుఁగూర్చి కోపగోపనంబుఁగావించి [illegible] బలికింగల మక్కువ తెల్లంబగు [illegible] నాయికావచన చమత్కృతి యిందు [illegible] యున్నది. (౨౭)

శ్లో॥ ఏత [illegible] ప్రాణేశ దేశాంతరం
గంతుం త్వం యది [illegible] భయం [illegible] ధునా।
యస్మాత్ [illegible] సౌరభ [illegible] వాయునా
[illegible] తేర జనిష్య [illegible] చ్ఛాయా [illegible]॥

ఉ॥ ఆమని వేళ నెంతయు నయంబున హారపు యాత్ర సేయఁ
గా। నీమది నెంచె నట్టియెడ నే వెఱవంగ బరి పనహ్నైకిఁ। స్వా
మిని తాంతము స్వముని సౌరభమ్ము తగఁ గాలినోడనీ। సోమమ
యూఖములైన ... ... చెపితిఁ.

అ॥ ఇందు నాయకుండు వసంత సమయంబునఁ బరదేశ
యాత్రాగమనోద్యుక్తుండై కాంతం గాంచి తద్వియోగంబు
సైరింపఁజాలని నాయకీమణి తత్ప్రయాణంబు నంగీకరింపకయు
నంగీకరించిన చందంబునఁ బలికిన దిక వివరించె. (౨3)

శ్లో॥ చక్షుర్జాడ్యమపైతు మానినిముఖం సన్దర్శ్య యత్నోత్ర మోః
పీయూషప్రసృతి సౌఖ్యమస్తు మధురాం వాచం ప్రియే వ్యాహర।
తాపశ్శామ్యతు మే ప్రసాదశిశిరాం దృష్టిం శనైః పాతయ
త్యక్త్వా దీర్ఘమభూతపూర్వమచిరాద్రోషం సశోషం ద్విజం॥

ఉ॥ కన్నుల జాడ్యమేగును మొగంబిటు చూపుము నేత్ర
ముల్సుధా। తృప్తత సౌఖ్యమందు నిపుడుగ్గలికీయని మాట
లాడుము। పన్నుగ బోంట్లబోగనం - బాగాలు రోసము నుజ్జ

గించివే। మిన్నకనాడు తాపము శమింపఁగ శీతలదృష్టిఁజూడుమీ.

అ॥ చెలిమిపొలంతులు దన్నైనేరము లపారంబుగనారోపించి చెప్పటంజేసి మొగము ద్రిప్పకయుంచుకచూపియుం బలుకక పల్కియు సౌఖ్యంబులాడక నాడియు చుఱుకుచూపులంబఱపు గనీతంగని రోషమ్ముకొండు వినయమ్మున ననునయించు తెఱంగెంచుమనస్తపస్విని. (౨౮)

శ్లో॥ మానస్థానపథా మనాగపి పథం నాలోకితే సప్రభం
నిర్వృత్తే వచనే తతో విరచితే యంబాలాపరంతిష్ఠతే।
ఆసీనే పరమే బలాత్పరిజనైస్తైస్తైస్సమాలంబితే
ధైర్యే కంఠగతాసునా ప్రియతమే నిర్గత్య కామేప్సునః॥

ఉ॥ మానినిసీత్రవరోషగిరి మన్ననలొం బతిఁజూడక కుండునా। ప్రాణపథంబు పోయిన నిరంతర తాపము నొందునెచ్చెలు। బ్రోవనివారి నన్నుగని నాయెడ మానము బూనుట్రొమ్మి

అం ॥ బోనతఁ దుఃఖింపవెత బొంది గళంబునఁ దాల్చెఁ బ్రాణముల్.

అ॥ పొలయలుకచేతం గలిగిన సంతాపంబు ప్రబలుటఁ బ్రియుండు పెక్కుభంగుల వేడిన నాదరింపక యతండు వెడలినంతనె మిగుల పగలం బొగులు మగువ తెఱంగు దాని చెలి యోర్తు మఱియొక్కతెకుఁ బలికినవిధం బభివర్ణింపంబడియె. ()

శ్లో॥ కణ్ఠాయంతు నమేఽకోకిలరుతంతస్యాశ్శ్రుతే భాషితే
చన్ద్రేలోకరుచిస్తదాననరుచేః ప్రాగేవ చన్ద్రేక్షణాత్।
చక్షుశ్శీలనమేవతన్నయనయోః క్రేష్మృగీణాంవరం
హైమీవల్ల్యపి తావదేవలలితా యావన్న సాలక్ష్యతే॥

చ॥ సతిపలుకంగఁ గర్ణపరుషంబగుఁ బైకని నాదమీప్రజా।
ప్రతతికిఁ జంద్రునందురుచి భామమొగంబును జూచునంతకే।
వితతమృగాంగనల్ పొలఁది వీక్షణసన్నిధిఁ గన్నుమూయుఁబో।
యుతులిత హేమవల్లియుఁ బదంగముఁ జూడనసుందరంబగున్.

గీ॥ సాటిలేని రూపరేఖావిలాసంబుల సరసులమరుబా
రిం ద్రోయు నొక తోయజాక్షిం జూచి యమకంబుమితిమీరు మం
డ నొకవిటుండు దాని సోయగంబు మొదలుగాంగల గుణం
బుం జెలికానికిం బలుకు చెలువు నిందువర్ణించినాండు. (౨౬)

క॥ శ్రీమద్దుర్గాకృష్ణధరి। శ్రీమహిపురవందిభారతీశేషకవి।
గ్రామణిశిష్యుండగు సద్వృతి। శేముషి శేషాద్రికవి విరచించె దీనిన్॥

పుష్పబాణవిలాసము

సంపూర్ణము.

శ్రీ.

ఈకవీంద్రుఁడు రచియించిన చంపువిరాటపర్వముపై నితరులయభిప్రాయంబులు.

(*)శ్రీయాంధ్రభాషాసంజీవని.(*)

ఆంధ్ర చంపువిరాటపర్వము. — ఈ పొత్తము కడుఁజిన్నదైనను బూనిపరికింప, సాధుపద వాక్యముల చేతను సాధారణ పద్యములచేతను, నర్థసౌలభ్యము చేతను, యథోచిత రసాలంకారాదిగుణముల చేతను, జాలఁ గ్రాలుచున్నది. ఈ పొత్తము, రాజా శ్రీ, ముద్దుకృష్ణయాచేంద్రబహాదద్వారియాజ్ఞవలన వేంకటగిరిలో నుండెడు, మ॥ రా । రా ॥ బిరుదరాజ, శేషాద్రిరాజ కవిగారు రచియించిరి. వీరు రాజ కవిగారుగానే నెగడవలెనని కోరుచున్నారము. తండ్రిగారు రామాయణమును రచింపించిరి. కుమారులు భారతమును రచియింపించిరి. ఇది సముచితము కదా?

పచ్చయప్పకాలేజి తెనుఁగుపండితులగు,
కొం. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిలవారు.

సీ॥ శ్రీకస్తు: సర్వధాత్రీమండలంబున: బ్రథితమైనయనంత

భట్టరచిత । చంపుభారతమను సంస్కృతకావ్యరత్నమునం
దుష్టసప్తమములౌచు । భాసిల్లు రెండు స్తబకములఁ "జంపు
విరాటపర్వమ్ము" నాఁబ్రథవెలుంగ । శ్లోకగద్యమ్ముల నేకరీతిని
బద్య వచనమ్ములుగఁగూర్చి ప్రాజ్ఞపితతి । మేలుమేలనఁగడు
మృదుశైలితోడ । భావరసములననుకూలపఱచిబిరుద । రా
జశేషాద్రి రాజువార్పంపినచిన । కోశమెంతయు నలరించెఁ,

గో. సు. శాస్త్రి॥

( ) వావిలికొలను సుబ్బరాయకవిగారు. ( )

సీ॥ శ్రీమహీంద్రుఁడు ముద్దుకృష్ణయాచేంద్రబహాదురుని
స్తులితకళాభిమాన। గుణముమూర్తీభవించెనోనాఁగఁదత్పౌర
ణాదికంబనసుశేషాద్రిరాజు । నిజకవితాభ్యాస నిపుణతవెల
యంగ రచియించెఁజంపువిరాటపర్వ । మోలిఁదెనుంగుననొ
ప్పసలక్షణంబై వెలుంగంగనితాంతసూర్తిఁ। బండితావళికినిగ
ర్ణపర్వముగను । వరపురోభాగులకుభీష్మపర్వముగను । భా
లకవికను శాసన పర్వముగను । బామరులకును సౌప్తిక పర్వ

దుర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు తనకు గ్రంథము పంపిన
ఆర్. వెంకటసుబ్బయ్యగారి పేర వ్రాసినది.

ఉ॥ చంపువిరాటపర్వము రసజ్ఞులు మీరనుకంపఁ బంపరా।
ణింపు రహింపఁ జూచితిని యింపుఁ దగుం గరసపుష్టిదానన । గ్గింపఁ
బనేమిలాఁత్రిప? కింపఁగ రత్నముఖుల్ నుతింపనా । సొంపులు
రాజుకేతగుట సూక్తసుధారసధారచాటెడిన్॥

ఉ॥ ఐననభిజ్ఞులీరసుగ నాఁసియుత్తరమీక యుంట యె।
గ్గానటుగానఁ బద్దము నొకండి డెయర్పణసేసి నాఁడనా । పైనెన
రుంచితత్కృతికిఁ బంపుఁడు దీని విశేషమేఁ? వి । ద్యానిధులెల్ల
రాజకవితంగన సంతసమందకుందురే॥

శా॥ కంటిం జంపువిరాటపర్వముగుణాఖర్వంబుఖర్వం
బువే । గంటిం ముద్రితతత్కవిత్వమహిమం గన్గొంటి వేడ్కొం
టిము । కంటింబల్లరుఁ దత్కవీశ్వరునకుం గల్యాణముల్ రా
చవేఁ । గంటిం బోలఁగ వైభవంబులు నొసంగన్ నిత్యహర్షం
బునన్॥

(*) జ్ఞానోదయము. (*)

చంపువిరాటపర్వము ఆంధ్రము.— ఈ గ్రంథము వెంకటగిరిసంస్థానాస్థానకవీంద్రులగు బిరుదరాజ శేషాద్రిరాజుగారిచే. శ్రీవెలుగోటి ముద్దుకృష్ణయాచేంద్రులవారి ప్రేరణంబున రచింపఁబడెను. ఇయ్యది సంస్కృత చంపుభారతంబునుండి యథాశ్లోకంబుగ నాంధ్రీకరింపఁబడినది. ఈగ్రంథశైలి మిగులరమ్యమైనది. మాకు తెలిసినవఱకు నిట్లు గవిత్వము చెప్పువారు తెనుఁగుకు మిక్కిలితక్కువగనున్నారు.

(*) దేశోపకారి. (*)

శ్రీమద్దిగంతరలగ్నకీర్తి విస్ఫూర్తి విభాసురానంత భట్టకృత సంస్కృత చంపుభారతాంతర్గత షష్ఠాష్టమ స్తబకద్వయంబు శ్రీమదనంతశౌర్యధైర్యగాంభీర్య చాతుర్యౌదార్య చర్యలును శ్రీసర్వజ్ఞ కుమారయాచమహీమండలాఖండల కుమారవర్యులును, జనావనధుర్యులునగు శ్రీముద్దుకృష్ణయాచేంద్రచంద్రుల ప్రేరణంబునఁ దదాస్థాన కవీంద్రుండును ఉభయభాషాభూషణుండు నగు బిరుదరాజ శేషాద్రిరాజుగారిచే యథాశ్లోకంబుగఁ దెనుఁగింపఁబడి సకలసుకవికౌతుకదాయం

బై చంపువిరాటపర్వనామంబున విరాజిలు పద్యకావ్య మొకటి మా కార్యస్థాన మలంకరించినది.

గ్రంథాదిని గ్రంథకర్తలు పై విధమునవ్రాసిన విన్నపమువలననే తద్గ్రంథకర్తలయొక్క దార్ఢ్యము వెల్లడి యగుచున్నయది. అయిన వస్తుత్పత్రికాపాఠకులే తత్కవికృతమగు మధుర శైలినిఁగూర్చి యానందించుటకనువగునట్టుల తద్గ్రంథములోని రెండుపద్యము లీదిగువనుదహరించుచున్నాము.

ఈ క్రింది పద్యము కీచకునితో సైరంధ్రి వేషమున నున్న పాంచాలిచెప్పినది.

చ॥ అనఘుతరావరోధజలజాక్షులఁబోం డెపుఁ నీవునన్ను నీ। యనువుననీచజాతిమలినాంగిని గోరుటనింద్యమయ్యెనే। మ్మానముచెలంగఁగల్పసుమ మంజరులన్విహరించుబంభరం। బెన యశ్మశానసంగతమ హీంకుహాన్వరిగోర్కినించునే॥

ఉ॥ వేలుపుఱేఁడుఁ జెల్లగను వేఁడివెలుంగు కుమారి నల్లగాఁ। జాలగనాసరస్వతిఁబి శంగరుచిన్ రచియించి కంజజుం। డోలిని గెంపుచాయసిడి నొక్కటిఁజేయఁడఁటంచు నర్థునుం। బాలమునందిస్పృజ్ఞదులనంతములంబఱపెన్మరంబులన్॥